

Вельможна-Сидорова Антоніна Сергіївна,
судовий експерт Харківського науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України, аспірант Донецького
державного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ У ГАЛУЗІ ҐРУНТОЗНАВСТВА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ЖИТТЯ ОСОБИ

Одним з джерел доказів при розслідуванні кримінальних правопорушень проти життя особи може виступати судова ґрунтознавча експертиза. В числі фактів, що можуть бути встановлені шляхом вирішення завдань даного роду експертиз, є такі важливі елементи доказування, як ідентифікація ділянки місцевості, на якій відбувалося правопорушення, факт контактної взаємодії будь-яких предметів, забруднених ґрунтом, діагностика невідомого місця події тощо.

Об'єктивність, всебічність і повнота експертного дослідження означає неупереджену оцінку властивостей предметів і явищ, проведення дослідження на науково-практичній основі, що виключає помилки, уникаючи необґрунтованих суджень або розширення предмета експертизи. Висновок експерта має ґрунтуватися на положеннях, які дають змогу перевірити обґрунтованість і достовірність висновків, зроблених на основі спеціальних знань в галузі ґрунтознавства, геології, петрографії, мінералогії, хімії, фізики та інших наук, які комплексно використовуються при провадженні даного виду експертиз.

Свого часу В.С. Мітричевим [1] в експертизу матеріалів речовин та виробів було впроваджено поняття «елемент речової обстановки», який можна розуміти як окремий матеріальний об'єкт, що входить до складу речової обстановки події, що розслідується: предмет (єдине ціле), матеріальні утворення у вигляді рідких, сипких або газоподібних речовин, а також їх частини та сліди. За природою походження речовими доказами є речові об'єкти, що виникли у зв'язку з подією кримінального правопорушення або використані під час його скоєння, підготовки до нього тощо. Виходячи з цього, об'єктами дослідження при призначенні судової ґрунтознавчої експертизи можуть виступати різноманітні об'єкти ґрунтово-мінерального походження – це безпосередньо ґрунти, у вигляді глини, пісків, щебню, вапняків, крейди, гіпсу, вугілля, шлаків тощо, так і у вигляді нашарувань на об'єктах-носіях, відшарувань, залишених на місці події, а також зразків конкретно локалізованих ділянок місцевості.

Специфіка ґрунтово-геологічних об'єктів як елементів речової обстановки в рамках судового ідентифікаційного дослідження визначається фактичними обставинами правопорушення [2, с. 118].

Ґрунтово-геологічний об'єкт, що надійшов на судово-експертне дослідження, має подвійну структуру: містить елементи, що визначають його природне походження, а також інші, що відокремлюють його як матеріальне утворення з різних ґрунтово-геологічних, а іноді й антропогенних компонентів.

В.Я Колдін вказує на те, що залежно від рівня досягнутої у процесі дослідження індивідуалізації різняться родова, видова, групова та індивідуальна ідентифікація. Кінцева мета ідентифікації полягає у вирішенні питання про тотожність одиничної особи, предмета, матеріального комплексу. Однак ця мета досягається не завжди. Якщо в процесі порівняльного дослідження виявляються тільки класифікаційні ознаки, дослідження обмежується родовою ідентифікацією. У ряді випадків у структурі ідентифікованого об'єкта виявляються властивості, що виникли в обставинах конкретної справи або механізму події, що розслідується. Такі властивості можуть бути основою виділення спеціальних класів (А.А.Ейсман) або груп, що істотно поглиблюють рівні родовидової ідентифікації. Цей рівень називають груповою ідентифікацією (В.С.Мітричев). Індивідуальна ідентифікація потребує виявлення ознак, сукупність яких є унікальною, неповторною [3, с. 65]. Отже, тотожність об'єктів при оцінці судової ґрунтознавчої експертизи оцінюється за родовими, груповими та індивідуалізуючими ознаками.

В.П. Колмаков вивчаючи методику розслідування злочинів проти життя, розрізняв спосіб вчинення злочину та спосіб його приховування. Так, до першого він відносив дії та бездіяльності, спрямовані на досягнення злочинного результату, а також матеріальні предмети, за допомогою яких було скоєно злочин, умови, зручні для злочинця [4, с. 195] Спосіб приховування розглядався дослідником як дії злочинця, спрямовані на маскування та ліквідацію слідів цього злочину. За допомогою судової ґрунтознавчої експертизи можна виявити як спосіб вчинення, наприклад, переміщення трупу, чи живих осіб, перебування особи на певній ділянці, а також, спосіб приховування, як правило це поховання трупу чи його частин, закопування предметів кримінального правопорушення.

У кримінальних правопорушеннях, родовим об'єктом яких виступає охорона життя та здоров'я особи, формами використання спеціальних знань виступають залучення спеціаліста та призначення судової експертизи.

Таким чином, судову ґрунтознавчу експертизу доцільно призначати при розслідуванні умисних вбивств, коли необхідно встановити чи мало місце перепоховання трупа, чи перебувала особа за життя на певній ділянці місцевості за наявності за взутті трупа збережених нашарувань ґрунту, чи мав місце факт контактної взаємодії одяг потерпілого та певний контактуючий предмет (наприклад, бампер транспортного засобу), за допомогою яких інструментів (лопат, ломів) було поховано труп, а також чи перебував підозрюваний на ділянці

місцевості, де було виявлено труп, чи мало місце переміщення трупу з однієї ділянки місцевості на до іншої, в який спосіб (кочення, волочіння тощо) та скількома особами відбувалося переміщення. Встановлення кількості співвиконавців сприяє вирішенню завдань кримінального провадження, передбаченого ст. 2 КПК України [5], що також передбачається п. 3 постанови ПВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 року № 2 [6].

Основними проблемними питаннями, які виникають при огляді місця події є правильне вилучення зразків ґрунту, одягу, взуття, інших предметів, що мають нашарування ґрунтово-мінерального походження. Практика показує, що більшість речових доказів вилучаються без дотримання обов'язкових умов для їх збереження при транспортуванні та зберіганні. Також, трапляються випадки некоректного визначення слідчим просторових меж земельних ділянок, що призводить до неправильного вилучення контрольних зразків. Як наслідок, подальше проведення судової експертизи не сприяє локалізації певної ділянки місцевості. Неправильне пакування речових доказів, особливо, коли одяг та взуття пакуються разом, призводить до осипу та контамінації нашарувань, що негативно відображається на результатах порівняльного дослідження. Саме тому залучення спеціаліста при огляді місця події є передумовою збору належних доказів, а з іншого боку це полегшує роботу судового експерта, який проведитиме потім судову експертизу.

Список використаних джерел

1. Криминалистическая экспертиза материалов, веществ и изделий / Митричев В.С. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1980. 112 с.
2. Омелянюк Г.Г. Судебно-почвоведческая экспертиза: монография. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 624 с
3. Колдин В.Я. Судебная идентификация. М.: ЛексЭст, 2002. 528 с.
4. Колмаков В.П. Значение для расследования точного установления способов совершения и сокрытия преступлений против жизни. Труды Харьковского медицинского института. 1956. Вып. 5. С. 193–196.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11-12, № 13, ст.88
6. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи : постанови ПВСУ від 7 лютого 2003 року № 2 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0002700-03>.